

***Vəqif
YUSİFLİ,
filologiya
elmləri
doktoru***

IV

2017-ci ilin şeirlərini bir başqa aspektdən nəzərdən keçirək. Bu da fərdi üslub məsələsidir. Məşhur bir kəlamı yada salaq: "Üslub - bütün üslubların yaddan çıxarılmasıdır". Əlbəttə, bizim müasir poeziyada öz fərdi deyim tərz, başqa yazarlardan seçilən, fərqlənən, yalnız özünəməxsus poetik ləfzi ilə dtqqəti cəlb edən şairlər az deyil. Müasir Azərbaycan şeiri bu mənada fərdi üslub rəngarəngliyi ilə diqqəti cəlb edir. Şair hansı mövzuda yazırsa-yazsın, onun özünəməxsus SƏSİ, NƏFƏSİ ilə şeirindəki ilk misrasından hiss edilməlidir.

**Qız qalası
ölkəmizini daş bayrağı,
Əsrlərcə bayraqların salınmazı.
Əlincəmiz
Naxçıvanın baş bayrağı
Teymurlənglər ordusuyla alınmazı.**

Bu, son otuz ildə daha çox nəsr əsərləri yazan, amma arabir şairliyini də unutmayan və hələ altmışıncı illərin sonlarında "Tək bircə "Durna günü şeiri-ni yazsaydı, bu şeir ona şair deməyə yetərdi" tərifi-ni unudulmaz Rəsul Rzadan eşidən Vəqif Nəsinibin

ƏDƏBİ HƏYAT

həsretini, Kəlbəcərsiz, Laçınsız, Qubadlısız yaşayan şairlərin içində Adil Jəmilin səsi-harayı heç kiminkinə bənzəmir. Adil Jəmilin "Qarabağ" şeirini xatırlayıram: "Qarabağ-qiyamətə qalan qisas. Sula-nan sulux, Qurumayan göz yaşı, Bütün dərdlərimizin başı, Yaxud, ümidcimizə başdaşı. Doğanaqdan keç-məyən örkən, ya da uzanan sicim".

**Bir dünyasan, səni sevmək,
Torpağı sevmək kimidi.
Su içib ürək dolusu,
Bulağı sevmək kimidi.**

**Bəni-adəməsən, ya mələk,
İcazə ver, dinə gələk,
Sən tək savabı sevməmək,
Günahı sevmək kimidi.**

**Nə şirninmiş eşq bulağı,
İçdikcə çoxalır yanğı.
Sənə hər gün yalvarmağım,
Sabahı sevmək kimidi.**

**Zülüm imiş işıq olmaq,
İşıqlanıb uşağ olmaq,
Vallah, sənə aşiq olmaq,
Allahı sevmək kimidi...**

Bu şeirin müəllifi isə ədəbi aləmdə təzə-təzə məşhurlaşan, Xaçmazın Mürşüdəbə kəndində müəlim işləyən Məmməd Qədidir. Qoşmanın, gərayılının

raciet edir. Əlbəttə, bu fikrə bir kimsə haqq qazandı-ra bilər.. Doğrudanmı son illərdə, elə 2017-ci ildə də əvvəlki illərlə müqayisədə şeirimizdə Qarabağ ha-vası çatışmır? Doxsanıncı illərdə Qabilin, Məmməd Arazın, Cəbir Novruzun, Nəbi Xəzrinin, Hüseyn Kür-doğlunun, Ələkbər Saelahzadənin, Zəlimxan Yaqub-un, Nürəngiz Günün Qarabağ harayı, döyüş çağırışları indii niyə səslənməsin? Amma hər vaxtın, zamanın öz şeiri olur. Vaxtilə Qabil "Çadırlara alışma-yın" "Mərsiyə", şeirlərini,"Ümid sənədir ancaq, Azər-baycan əsgəri" çağırışını səsləndirmişdi, Məmməd Araz "Ayağa dur, Azərbaycan" deyirdi. Çadır düşərgələrində yaşayan, yaşayan yox, zülüm çəkən soy-daşlarımızın ağır vəziyyətini, yurd həsrətini mərhum şairlərimiz-Vahid Əlifoblu "Bakıdan baxanda çadır görünür" və Mətləb Misir "Çadır rəngləri" şeir sil-silələrində ürək ağrısı qələmə almışdılar. Amma indii Azərbaycan ordusu xeyli güclənib, düşmənlə belə bir ordunun qarşısında tab gətirə bilməz və bunu 2016-cı ilin Aprel döyüşləri də təsdiq etdi, sadəcə olaraq Ali Baş Komandanın bir əmri kifayətdir ki, torpaqlarımızı işğaldan azad edək. Çadır düşərgələri də neçə ildir ki, lağv olunub. Amma bir milyon soy-daşımız səbirsizliklə doğma yurd-yuvalarına qayıtmaq həsrətini yaşayırlar. Təbii ki, Qarabağ mövzu-su şeirimizdə yenə səslənməkdədir və bu mövzuda ən çox yazıb-yaradan Ramiz Düyünlə, Ənvər Əhməd, Rəfail Tağızadə ilə yanaşı, neçə şairimizin də adını çəke bilərik. Gizlətməyək ki, Qarabağ möv-zusunda əvvəllər olduğu kimi, 2017-ci ildə də zəif və

gər tabutu, bir ağ gəlinliklə köçər. Əsgər deyil, sə-vən qızın arzularını götürüb gəder hər atılan güllə" (Emin Piri), "Sənə sarı dartılmaqdan tikə-tikə olmu-şam. Bədənim ki, uçuşan məktub parçalandı" (Şəh-riyar del Gerani). "Vaxt qapını döyür əski əlifbayla. Üzüne Allahın təbəssümü düşməyən sözlər küçənin ortasında cırr yaxasını" (Balayar Sadiq), "Külək bu-ludları kart kimi qarışdırır. Vıcvıca keçir gölməçələr-dən, suların üzü qırışır" (Qismət) və onlarla belə mi-sallar gətirmək olar. Əgər bunların bir qismi şeirdə doğrudan da mənanı qüvvətləndirirsə, çox yaxşı, yox əgər şairin "söz oyunu"ndan doğursa, heç bir mənə ifadə etmərsə, çox pis.

2. Lakin şeirdə bədii təsvir vasitələrinin rəngə-rəngliyi, təzə və oricinal təşbihlərin, metaforaların bolluğu heç də o demək deyil ki, müasir Azərbaycan şeiri sənətkarlıq, forma-məzmun vəhdəti baxımın-dan narahatlığa heç bir əsas yaratmır. Belə düşün-sək, özümüzü aldatmış olarıq. Şeirimizdə hələ də ötən əyyamların miras qalan və deyək ki, artıq poe-tik sanbalını itirmiş ifadələr, təşbihlər, epitetlər işlən-məkdədir. Əlbəttə, bunların eyni tərzdə, eyni üsulla bir şairdən digərinə, bir şeirdən başqasına ötürülür. Məsələn,"dağ" deyəndə mütləq "vüqar" təyini işlən-məlidir, Azərbaycanı vəsf edəndə mütləq Koroğlu, Nəbi, Nigar və digər tarixi şəxslər yada salınmalıdır, bahara həsr olunan şeirlərdə "gül gülü, bülbül bülbü-lü" çağırmağdır və s. Hər il küllü miqdarda qoşma, gəraylı yazılır və bu şeir formalarında bir-birini tək-rar edən və məzmunca da, forma baxımından da bir-birindən seçilməyən nümunələrlə qarşılaşıırıq. Tək-

POEZİYA... POEZİYA...

misralarıdır. Vəqif Nəsinibin şeirlərində heca şeiri ilə sərbəst şeirin "qovuşması" kimi maraqlı bir proses diqqəti cəlb edir. Amma mahiyyət etibarilə, fərdi üs-lub baxımından o illərin Vəqif Nəsinibi dəyişməyib.

**Quşların cəh-cəhi sökülər bağrını,
Qatır nəğməsinə ürək ağrını.
Sevdasız bir ömrün görüb axırını,
Baharda sevgisiz yaşamaq olmur.**

**Hər tərəf çiçəkdir, hər tərəf güldür,
Məhrinə ürək qıy, o güllü güldür.
İlahi, sən mənə baharda öldür,
Baharda sevgisiz yaşamaq olmur!**

Bu isə Musa Ələkbərlinin bir sevgi şeirindəndir. Hər gün onlarla sevgi şeirləri ilə qarşılaşıırıq, ancaq görürsən ki, çox zaman hazır stereotiplər, şablonlar bizi məyus edir, nə qədər demək olar "Sevgidən ölü-rəm!" "Ağzımın içində dilim ağlayır", "Üzmə üreyimi, gəl insaf elə", "Qarşında qul olum, əsir olum mən" Amman ə yaxşı ki, insan münasibətlərinin buğünkü xotik mənzərəsində Füzulidən gələn o ruh, o nəfəs hələ ki, sönməyib və Musa Ələkbərlinin indii də ca-vanlıq şövqü ilə yazdığı şeirlərində o ruhu, o nəfəsi hiss edirik.

**Bu dağlarda ay işığı-
çəmənə bürüyən şəhdir,
Bir ahlı saçında gümüşü zehdir.
Bu dağlar ay işığında
Nəsildən - nəsələ saflıq aparan
Yelkənli gəmidir.
Bu dağlar ay işığında
üz-gözü südə bulaşmış
körpə kimidir.**

Bu isə Rəşad Məcidin şeiridir. Onun "Çiyələk qadın" və "Bir də gəlməyəcək" şeirlər kitabının bö-yük əksəriyyəti sevgi şeirlərindən ibarətdir. Amma mən onun bir təbiət şeirini seçdim, Bu şeiri R.Məcid sanki ay işığına tamaşa edərkən yazıb, elə onun sevgi şeirləri də ay işığına bələnib və Rəşad Məci-din fərdi üslubunu səciyyəvləndirən onun şeirlərində-ki saf romantikadır.

**Qartal yuvasıydı bizim zirvələr,
Əyilməz dağların əzmini gördüm.
Hayanı dolaşdım, hara baxdımsa,
Tanrının sehirli rəsmini gördüm.**

**Mən orda bilmişəm sözün tamını,
Şair eləmişdi dağlar hamını.
Məmmədin, Bəhmənin ol ilhamını,
Şəmşirin hikmətli nəzmini gördüm.**

Bu misraları isə Kəlbəcər həsrəti ilə alışıb-yanan Adil Cəmil qələmə alıb. Etiraf edək ki, doğma yurd

(2017)

bu bürkülü bolluğunda onun hər şeirində beləcə tə-zəliklər görürəm.

Bu bənzərsizliklər seriyasını davam etdirib deyə bilərəm ki, müxtəlif mövzulara müraciət etsə də, şeirlərində fəlsəfi notlara, həyatın, gerçəkliyin bilmə-cələrini "ahəng qanunu" ilə öyrənməyə can atan Əh-məd Qəşəmoğlu da, təbiətə məxsus ayrı-ayrı pred-metləri obraz kimi mənalandıran, "ağac-kitabxana-ların" "sirrini" açan Ağacəfər Həsənlı də, aşiq şeiri havasına bürünüb Yunis İmrə, Qaracaoğlu, Ələs-gər həqiqətlərini müasir təfəkkür sücğəcindən keçir-rən Barat Vüsal da, İbrahim İlyası da fərdi üslubu ilə seçilən şairlərdir.

**Haçandır canımdan durnalar uçur,-
Mənim ürəyimdə payızmış, Allah.
Hərdən bu dünyanı yadıma salan
Mənim unutduğum o qızmış, Allah.**

**Bu ömür karvanı köçünü çəkir,
Ölümdü-kəfənin ucunu çəkir.
...Gördüm ki, bir söyüd içini çəkir,
O da mənim kimi yalqızmış, allah.**

**Hər gecə yuxuma baş çəkir adın,
Yanı,- bir az isin, üşüyən qadın!
Çərpələng düzəltim, göyə uçmadı,-
Bu ömür islanmış kağızmış, Allah...**

Bu isə Əlizadə Nurinin şeiridir. Metaforik təfə-kürlə aşılanan, yaxşı mənada "söz oyunu"nun bariz ifadəsi olan bir şeir. Hansı şeirini oxusan, Əlizadə-nin oricinal təşbihləri, metaforaları ilə qarşılaşarsan. Məncə, Salam Sarvandan sonra şeirimizdə bu ori-cinallığı qoruyub saxlayan şairlərdən biri də Əliza-də Nuridir.

Yenə də bu bənzərsizliklər seriyasını davam et-dirib artıq öz fərdi üslubu ilə diqqəti cəlb edən - son illərdə sonetlər çələri ilə bu poetik formanı "milli-ləşdirən" Balayar Sadiqin, daha çox "köhnə havalar-da" təzə notlar səsləndirməyə can atan Zirəddin Qa-farlının, İslam Sadibin, İlham Qəhrəmanın, Məcnun Göyçəlinin, Əlirza Həsretin, Sakit İlkinin şeirlərində də fərdiliyi, bənzərsizliyi hiss etmək çətin deyil. Li-rik qəhrəmanın idraki çırpıntıları, emosional həyə-canlar, psixolocci sarsıntıları əks olunan şeirlərdən söhbət düşsə, Tərlan Əbilovun, Hüseyn Bağıröğlü-nun, İnqilab İsaqın artıq yetkin şair kimi formalaşdı-ğını görürük.

Poeziyada fərdi üslubla bağlı söhbəti uzatmayıb bir başqa məsələyə də münasibətimi bildirmək istə-yirəm. Musa Ələkbərli "Yaddan çıxır Qarabağ" adlı bir şeir yazıb, deyir ki: "Aman Allah, yaddan çıxır Qarabağ". Təbii ki, daha çox öz şair dostlarına mü-

bəsət şeirlər çap olunub. Əlbəttə, istər zəif, istər or-tabab, istərsə də həqiqi olsun, Qarabağdan söz açan şeirlərin Qarabağa məhəbbətdən doğduğuna heç bir şübhə ola bilməz. Ancaq poeziya təkcə mə-həbbət üstündə qurulmur, poeziyanın öz qanunları var və bu qanunlar mövcud olmasaydı, Füzuli ilə onun yaşadığı əsrdə onlarla nəzmkarın, Mirzə Ələk-bər Sabirlə adi bir həcv yazanın fərqi bilinməzdi. İst-ərdik ki, Qarabağa həsr olunan şeirlərdə şablonlar, artıq qulaqları döyənək ələyən sözlər, ifadələr, epi-tetlər olmasın. Nisə Bəyimnin bir şeirindən bu misra-ralı misal getirirəm:

**Vətən göylərində şəhid tabutları uçur
sevgi qanadlarında...
Addımlayan xatirələr
cəhəbəboyu döyüşlərdə ön sırada yeriyir,
zəfərlərdən zəfərlərə çağırıstək
inam kimi, uğur kimi
qalib kimi yürüyür...**

2017-ci ilin, həm də ümumiyyətlə son illərin şeir-ləri haqqında bu yazıda bir neçə mətləbi də nəzərə çarpdırmaq istəyirəm.

1. Son illərin (ümumiyyətlə, ikiminici illərin) Azərbaycan şeiri ötən onilliklərlə müqayisədə hansı poetik axtarışları ilə diqqəti cəlb edir? Bu suala bir-mənəli belə cavab vermək olar: axtarışlar var, şairlər yeni əsrin insanını, onun mənəvi dünyasını əks et-dirmək üçün yeni bədii üçüllərə müraciət edirlər. Şeirimizdə bədii təsvir arsenalı güclənməkdədir. Deyək ki, altmış-yetmişinci illərdə Əli Kərimin, Vəqif Səmədoğlunun, İsa İsmayilzadənin, Ələkbər Salah-zadənin şeirlərində işlətdiyi və çox zaman formalist şairlərin tənqidində lağa qoyulan təşbihlər, metafo-raları xatırlayaq: "sevgi toranı", "ölüm sözünün pol-yar qışı", "boynuna qol salıram saatımın, otururam ömrümün bir parçasının kölgəsində" (Əli Kərim), "Bakıda bir boxça var, adı-ləçəri şəhər", "Sərçələrin soyuq hamamı", "orqan dənizi" (İsa İsmayilzadə). İndi bu tipli o qədər bədii təsvir vasitələri işlənilir ki, kimsə bunların fərqi nə qədər varmır. Özü də yeni təşbih-lər, metaforalar var ki, onların əksəriyyəti doğrudan da göz oxşayır. Və fikirləşirsən ki, bunlar altmışıncı illərdə yaransaydı, mütləq kömək tənqidinə düş-ər olardı. İndi uğurludu ya uğursuzdu, baxın: "Tək qal-san otaqda, götür şam yandır, qaranlıq otaqda şam da adamdır" (Ay Bəniz Əliyar), "Bu tapmaca sərçə məndən böyükdü, Tutub dımdıyında bulud çörəyi" (Qəşəm Nəcəfzadə), "Dağılıb göylərə əlçim bulud-lar, Günəş yun əyirən cəhrə kimidir" (Əlirza Həsret), "Bu gün şəhərdə şeirimi gördüm, su içirdi, siqaret çəkirdi, ağac sulayırdı körpə bir qızın ürəyində" (Za-hir Əzəmət), "Gedir bir qadın, bətnində körpəsi, kü-rəyində ayağını itirmiş əri" (Ramil Əhməd), "Hər əs-

cə qoşmadamı, gərayıladamı, heca şeirindəmi, yox, sərbəst şeir adıyla çap olunan yazılarda da eyni və-ziyyəti müşahidə etmək olar. Son illərdə "sərbəst şeir axını" gözəçarpacaq dərəcədə güclənib. Bunu şərtləndirən amillər fikrimizdə 90-cı illərdə Qər-b poeziyasının təsiriylə yaranan keyflərlə və ən başlı-cası, sərbəst şeir poetikasına kifayət qədər bələddi-yin olmamasıyla bağlıdır. Unudulur ki, sərbəst şeir o müəlliflərin düşündüyü kimi anarxiya, başlı-başına buraxılmış sərbəstlik deyildir. Sərbəst şeir daxili ritm və intonasıyadan, misralararası möhkəm və davamlı fikir ardıcılığından məhrum olursa, o, heç cür sərb-əst şeir olmur, sadəcə, söz yığını təsiri bağışlayır.

3. Keçək şeirin məzmun planına. Bu gün istəni-lən Azərbaycan şairi istənilən mövzuda şeir yaz-a bilər və artıq QLAVLİT qadağaları olmadığına görə ist-ənilən mətbuatda da şeir çap elətdirə, istənilən nəşriyyatda da şeir kitabı işıq üzü görə bilər. Yazı-mızın əvvəlində qeyd etmişdik ki, 2017-ci ilin şeirlə-rindən söz açanda, bu şeirləri mövzular üzrə nəzər-dən keçirməyəcəyik. Lakin vədimizə xilaf çıxıb, be-lə bir təşəbbüsdə olsaq, bir "təniş mənzərə" ilə qar-şılaşıırıq. Yazılan şeirlərin mənim hesablamama gö-rə altmış faizi sevgidəndir. Sonra gəlir lirik mənin-şairin etirafı, onun daxili düşüncələrinin ifadəsi olan, dünya ilə, yaşadığı mühitlə, cəmiyyətlə bağlı fi-kirləri (əsasən şikayətlər və etiraf), sonra gəlir gənclik illərinin xatirələri (əsasən də nostalci notlar), sonra gəlir ithaflar, sonra gəlir vətənpərvərlik və Qa-rabağ mövzusu, bir az da təbiət şeirləri. Şeirizdə bəzi istisnaları nəzərə almasaq, fəlsəfi ruh, fəlsəfi düşüncə arealı zəifləməkdədir. Əvəzində isə, publi-sistika müasir şeirin vücudunu sarmaqdadır. Təbii ki, XXI əsrin həm milli, həm də bəşəri duyğularla nə-fəs alan İNSANI şeirin əsas qəhrəmanına çevrilmə-lidir, yəni bu insan nə düşündür, təkcə sevgi iləmi nə-fəs alır, təkcə günün reallıqlarını, narazılıq və şi-kayətlərini şeirdə səsləndirməlidir? Vaxtilə, Sə-məd vurğun deyirdi ki: "Niyyə şeirimizin baş qəhrə-manı, Gah İrandan gəlir, gah da Turandan, Bəs mə-nim ölkəmin varlığı hanı?".İndi şairlərimiz İrandan da yazırlar, Turandan da, Azərbaycandan da, Ame-rikadan da, Avropadan da, amma biz əksər hallarda XXI əsr Azərbaycan insanının öz obrazını şeirləri-mizdə görə bilmirik.

2017-ci ilin şeirləri haqqında söhbəti heç də bədbin notlarla bitirmək istəmirəm. Xalq şairi Fikrət Qocanın keçən il "Azərbaycan" jurnalında çap olun-muş "Dağınıq duyğular" poemasının son misraları ilə sözümü sonna verirəm:

**Uğrunda ölüb-dirilmişik.
Azadlığın dadını
Hələ indii bilmirik,
Bir də ölən deyilik!!!
Biz hamımız bir canda
Bütöv Azərbaycanda
Yaşamağa gəlmişik!**